

Gyeptermesztés

Azokat a füves területeket, amelyeket [szálastakarmány](#)-termesztési célból legeltetéssel vagy kaszálással évente több alkalommal hasznosítani tudunk, takarmánytermő gyepeknek nevezzük. A hasznosítás alapján megkülönböztetünk legelőt, kaszálót és rétet. A gyepgazdálkodásnak a szarvasmarha, ló és juhtenyésztés takarmányellátásában van döntő szerepe. Magyarország gyepterülete 1,3 millió ha, amit 400.000 ha rétet és 900.000 ha legelő alkot. Az országos átlagtermés szénában mérve 1,5 t/ha ebből a rétek 1,7 t/ha, a legelők 1,4 t/ha terméssel részesednek.

Az ország állatállományának széna értékben számolt tömegtakarmány igényétől - az 1990-es első harmadának adatai alapján - megközelítőleg 30%-át fedezik a gyepesek. Eredményes termőképesség javítást 500.000 ha legelő és 200.000 ha rétet területen végezhetünk a prognózisok alapján. Ez a javítás legelőn 6 t/ha, a réteken 10 t/ha szénatermés elérését tenné lehetővé, ami a tömegtakarmányigény mintegy 60%-át tudná kielégíteni még növekvő állatlétszám esetében is. Fontosnak tartjuk, hogy azokon a területeken ahol más árunövényt eredményesen termelni nem lehet, az ott kialakított gyepeseken minél olcsóbban, minél jobb minőségű és tömegű [szálastakarmányt](#) állítsunk elő.

A gyepesek területi megoszlása

A gyepes területeket a fenntartás célja, élettartama, hasznosítása stb. szerint több csoportra oszthatjuk. A kialakulás módja szerint lehet a gyep természetes, azaz környezeti hatások alapján létrejött növénytakarmány és mesterségesen kialakított növénytakarmány. A gyephasznosítás szerint a legelőket csak legeltetéssel, a kaszálókat csak kaszálással, a réteket pedig mindkét formában használjuk. Ez alapvetően meghatározza a gyepnövényállományának fajösszetételét. Az élettartamuk és fenntartási céljuk alapján lehetnek:

- rövid életű szántóföldi herefüvesek,
- állandó, tartós gyepesek.

Az állandó gyepesekhez tartoznak a takarmánytermő gyepesek, a talajvédő gyepesek, a díszgyepesek, sportgyepesek és a tájvédelmi körzetek gyepesek, amelyeket határozatlan ideig tartunk fenn. A különböző elvárásoknak az eltérő ökológiai viszonyok között csak a megfelelő fűfajok termesztésével tudunk eleget tenni. A termés mennyiségét a tápanyagellátottság színvonala, míg a termésbiztonságot a víz határozza meg.

Az egyes fűfajok termesztettségét a természetes csapadékon kívül a talaj vízellátottsága és égtáj szerinti kitettsége is meghatározza.

A talaj pórusok időszakos vízzel való telítettsége alapján több „talajfekvést” és rajta kialakult jellemző növénytakarmányt, megkülönböztetünk meg. Gyep telepítés esetén az egyes gyepalkotóknak a talaj vízviszonyaival szemben támasztott ökológiai igényeit figyelembe kell venni a cél sikeres elérése érdekében. A gyepes talaj pórustérfogat víztelítettségének átlagos változása aszályos fekvésnél 20-30%, szárazfekvésnél 30-60%, üde fekvésnél 60-80%, a nedves fekvésben esetenként 100% és a vizenyős fekvésben túltelített vagy vízborításos, tocsogós a terület.

A gyep növényzete

A gyepesek vegetációját fűek, pillangósok és egyéb - takarmányozási szempontból - káros vagy

hasznos növények alkotják. A gyepek fűfajai a bokrosodási csomóból való hajtásképzés alapján olyan csoportokba rendezhetők, amelyek hasonló természetességgel rendelkeznek. A tömöttbokrú füvek bokrosodása csomója a talajfelszínén helyezkedik el. Takarmányértékük jó, de természetességük nem. Az agrotechnikai beavatkozással való termésfokozást nem tudunk elérni.

A lazabokrú füvek bokrosodási csomója a talajfelszín alatt van. Értékes takarmányfüvek tartoznak ide. Magról könnyen telepíthetők. Teljes termőképességükre a telepítést követő 1-2. évtől számíthatunk. Természetességük 4-5 év. Ezt követően - magpergés hiányában - kiritkulnak a gyepekből.

A tarackos füvek bokrosodási csomója a talajfelszín alatt van, de hajtásait tarackokból fejlesztik, ezért laza borítású gyepeket képeznek. Magról való telepítésük nehéz, az agrotechnikai hibákra érzékenyek, lassú fejlődésűek. Értékes takarmányfüvek. Teljes termésüket a 2.-3. évtől kezdődően adják. Életképességük 8-10 év, de a tarackjaikról való felújulás állandó.

A gyepekben betöltött szerepük szerint az utóbbi két csoport aljfüvekre és szálfüvekre oszlik. (1. táblázat)

Az aljfüvek morfológiai szempontból alacsonyabbak (30-50 cm), sok tőlevelet fejlesztenek, hasznosíthatóságukat pedig a jó legeltethetőség, a rágás-típrás tűrés sőt, igénylés jelenti. Főbb képviselőik: angol perje, réti perje, vörös csenkesz.

A szálfüvek magasabbra nőnek, hasznosíthatóságukat tekintve pedig a legeltetést alig tűrik, így főleg kaszáló ill. réttípusú gyepeken telepíthetők vagy természetűek. Főbb képviselőik réti csenkesz, magyar rozsnok, csomós ebir, réti komócsin.

A gyepek pillangós növényei a bokros herefélék (vörös here, szarvaskerep) és az indás herefélék (fehér here).

A gyepek növényei közül azok, amelyek önmagukban természetesen takarmányozási célra alkalmatlanok, a gyomnövények csoportját alkotják. Az esetenkénti vagy relatív gyomnövények 30%-ot meghaladó mértékben elszaporodnak, egyébként az állat szervezetére nincs káros hatásuk, sőt mikroelem tartalmukkal javíthatják a takarmányértéket. Pl.: cickafark.

A feltétlen vagy abszolút gyomok minden mennyiségben előfordulva gyomnak számítanak. Lehetnek szúrós gyomok pl.: mezei iringó, tövises iglice, amelyek csökkentik a felhasználható termést és lehetnek zölden vagy zölden és szárítva is mérgezőek, amik az állat termelését csökkentik, vagy rosszabb esetben elhullását okozhatják.

A gyepek telepítése

Új gyepek létesítéséhez ismerni kell a termést hasznosító állatállomány igényét, a természet célját, a telepítés helyét, a művelés módját, ez alapján a figyelembe vehető gyepekalkotókat. A tejelő tehenészet legelő igényét 5-7 növényfaj keverékéből alakítjuk ki. A húshasznú állattartásnál a durvább de nagyobb tömeget adó igénytelenebb fűfajokat természetünk. Általában tiszta fajú, vagy 2-3 fűfajból álló állományban. Pl.: zöld pántlikafű, magyar rozsnok, nádképző csenkesz. A téli takarmányellátást szolgáló széna és szilázs készítés a nagyhozamú füveket igényli mint pl.: olasz perje, csomós ebir, magyar rozsnok, réti csenkesz stb.

Elterjedt gyakorlat, hogy az első növedékből szenázst, a másodikból szenát készítenek, a 3. és a következő növedékeket pedig legeltetéssel hasznosítják. A kiritkult gyepekállományt felülettel lehet javítani. A hasznosítási cél és a talaj vízgazdálkodása alapján a 2. táblázat adatait vehetjük irányadónak. A keverék összeállítását 100%-os növényborítottságra tervezzük. Ehhez az 1. táblázat adatait használhatjuk.

A tervezett vetőmag mennyiséget a táblázattól eltérő használati érték szerint növelni vagy csökkenteni kell és ha a táblázati érték magmennyisége (kg/ha) az adott fajból 100%-os borítást eredményez, akkor az általunk tervezett növényállomány borítást ebből az adatból számíthatjuk fajonként.

Gyepet két időpontban telepíthetünk. Tavasszal március 3. dekádjában és nyár végén, az augusztus vége, szeptember első fele közötti időszakban.

A tavaszi telepítés előnye a téli, tavaszi csapadék hatása, az aprómorzsás magágy kialakítására kedvezőbb körülmények. Hátránya, hogy nagy a gyomosodás. A fű hideghatás nélkül nem képes magszárat nevelni, ezért gazoló kaszálással kell védeni. Ha a gyökérváltás idején - ami a kelést követő 6.-8. héten van - nincs elég csapadék, nagy lesz a kiritkulás. A telepítés évében a hasznosítható termésünk nagyon kevés lesz.

A nyár végi telepítés előnye, hogy a területet még a telepítés évében is hasznosítjuk. A gyomosodás nem veszélyeztet. A gyökérváltás idején több a harmat, kisebb a kiritkulás. A következő évben már hasznosítható, de nem legeltethető termést kapunk. A fű elnyomja a gyomokat. Hátránya a nehezebb talajelőkészítés és száraz ősz esetén az elhúzódó kelés miatti kifagyás veszélye. A telepítés talajelőkészítésénél, történjék a gyeptörés vagy szántóföldi kultúra után, az aprómorzsás kellően ülepedett magágy elérésére törekedjünk.

A vetést célszerű aprómagvetőgéppel végezni. Ez esetben, a nyitó gyűrűshenger alkotta tömör barázdafenékre szórva vetett magot a záró simahenger lazán betakarja és kedvező feltételeket biztosít a keléshez. Cserepedés ellen használjunk seprőboronát. A talajelőkészítéssel egyidőben juttassuk ki az alaptrágyát, N:P:K = 1:1:1 arányban, 100 kgN/ha hatóanyagra számítva.

A gyp természetése

A terület fekvése, ami a talaj vízgazdálkodását jelenti, meghatározza a rajta kialakuló növénytársulás faji összetételét és ezt telepítésnél is szem előtt kell tartani. Az éves termés megoszlását a környezeti adottságok, a növedékek számát pedig az állatállomány igénye dönti el. Tejelő állományt 160-180 napig négy növedéken, húsmarhát 200-240 napig 5 növedéken tartjuk, juhokat 6-7 növedék hasznosításáig is legeltethetnek. A növedékek termését nem lehet 4 egyenlő részre osztani, mert a fűfélék egyszer nevelnek magszárat egy vegetációs időben, és ezért az első növedék mindig több, a későbbiek pedig az időjárási viszonyok irányítják. Pl. tejelő állomány legelőjének termésmegoszlása üde fekvésben: I.: 40-, II.: 30-, III.: 10-, IV.: 20%.

Aszályos időben számolni kell azzal, hogy az augusztusi időszakban nem terem, mert „kisülési” vagy kényszernyugalmi stádiumba kerül a gyp.

Az adott gyepterület termésbiztonságát a szárazművelés esetén a talajpórusterfogot vízzel való ellátottsága, öntözött művelés esetén pedig az öntözővíz mennyisége határozza meg. A termésmennyiség alakulását a tápanyaggazdálkodás színvonala befolyásolja. Alapelve, hogy az elérhető alaptermésen felül 1 kg N hatóanyaggal az adott növényállomány 100 kg zöldfű terméstöbbletet biztosítson. Amennyiben ez nincs meg, vagy ez alá csökken a hozam, a műtrágyázást tovább fokozni nem érdemes. A nitrogén kedvezőbb hasznosulása érdekében adjunk foszfor, káli kiegészítést, N:P:K = 1:0,4:0,4 arányban.

A műtrágyázást szárazművelés esetén évente kétszer, a P-t és K-t ősszel a nitrogént pedig tavasszal egy adagban kijuttatva, öntözés esetén célszerű négy egyenlő részre osztva növedékenként elvégezni. Megjegyzendő, hogy az ammónium-nitrát hatóanyagából 50 kg/ha-nál kevesebbet a kedvezőtlen hasznosulás miatt és 200-220 kg/ha-nál többet a költségek miatt, nem célszerű - szárazművelés esetén - kijuttatni.

A N műtrágya adagjának növelésével a fűvek elszaporodnak a pillangósok pedig kiritkulnak a gyeptől. A takarmány beltartalmi értéke azonban nemcsak ezért, hanem magának a műtrágyának a hatása is változik. A valódi fehérjéhez viszonyítva megnő az amidok aránya és a mérgező szabad nitráttartalom is.

A legeltetés tervezése

Legelőre alapozott állattartás esetén, vagy a meglévő gyepterület állattartó képességét, vagy egy állattartó telep legelőterület igényét határozzuk meg.

A legelő állattartó képességének meghatározásához ismerni kell a termés növedékenkénti megoszlását és a legeltetendő állat napi fogyasztását zöldfűből. Egy növedék termése 40 napig hasznosítható. Egy szakaszt 10 napnál tovább ne legeltessünk, és be kell tartani a regenerációs időt, ami átlagosan 30 nap, de tavasszal kevesebb és nyáron több. Az optimális legeltetési fűmagasság szarvasmarhának, 30-40 cm, amit napi 1 cm növekedés mellett ér el a gyepterület.

Az előbbieken bemutattam, hogy a termés megoszlása növedékenként változó, ezért nem az átlagra, hanem a rangsorba állított második legkisebb növedékre határozom meg egy legelőegység állattartó képességét. Így az első növedékben marad kaszálni való és a harmadik növedékben kiegészítő legeltetést vagy szalastakarmány-ellátást kell tervezni. Az állattartó képességet megkapom, ha az adott növedék termését elosztom egy állat egy rotációs időre, (azaz 40 napra) eső fogyasztásával.

A legelőt általában a túllegeltetés elkerülése miatt szakaszokra osztjuk. A szakaszok számát többféleképpen határozhatjuk meg.

Húsmarhatartásnál elterjedt a fix-karámos szakaszhatár kiépítése. Ekkor egy szakasz állattartó képességét határozzuk meg napokban, a termés és állatlétszám alapján. Ha a szakasz termését elosztom az állatlétszám egy napi igényével, akkor meghatározható egy szakasz legeltetési ideje. - Villanykarámos adagoló legeltetésnél az adag területét célszerű kiszámítani a legeltetési nap függvényében. Az adott terület növedékének termését osztom az általam meghatározott pl. 3 legeltetett napra szükséges takarmányigénnyel. A 40 napot meghaladó legeltetési területet kaszálni kell. A rendelkezésre álló termés mennyiséget célszerű nyírási próbával megállapítani, hogy napra kész adatot kapjunk a villanykarám áttelepítésekor.

Szénakészítés

A zöld fűből napon való szárítással konzervált szalastakarmányt nevezzük réti szénának. A szárítás ideje alatt a fű 70-85%-os víztartalmát 18-20%-ra kell csökkenteni, hogy elérjük a kazlazáshoz, tároláshoz megkívánt víztartalmat.

A réti széna esetében anyaszénát és sarjú szénát készítünk. Az anyaszénát a gyepterület első növedéke adja. A sarjú szénát a nyár folyamán újra sarjadzó fű lekaszálásával nyerjük. A sarjút fiatal növények alkotják ezért ennek minősége rendszerint jobb. A széna takarmányértéke a növényen kívül a kaszálás időpontjától, a szárítás alatti időjárástól, a begyűjtés és raktározás helyes módjától függ.

A rétek kaszálásakor a legnagyobb tömegben jelenlévő fű az ún. vezérnövény virágzását vesszük alapul és a fűvet a virágzás kezdetén vágjuk. A virágzás kezdeté és vége között olyan nagymérvű a gyepterület takarmányértékének minőségi romlása, hogy az elért többlet hozam ezt nem ellensúlyozza. A gyepterület 1 kg/m² zöldfű tömeget meghaladó mértékű termését érdemes kaszálással betakarítani. Szénakészítésnél a táplálóanyagvesztést csak csökkenteni lehet, de elkerülni nem.

A levágott növény a 38%-os nedvességtartalom eléréséig lélegzik és ez az életműködés tápanyagvesztéssel jár. Az eső is szerepet játszhat a veszteségben, ha a fű nedvességtartalma e fölötti akkor a növény életfolyamatait nyújtja meg, ha pedig ez alatti akkor a kilúgozási folyamat a meghatározó.

A kaszálást a renden való szárítás követi. A száradás feltételeinek javítására a levágott rendet fellazítjuk, forgatjuk, rendezelőképekkel terítjük, majd sodorjuk. Kedvező időjárás esetén a széna 2-3 nap után kazalba rakható. Készíthetünk laza és bálázott szénát. Behordás után a tárolás történhet kazalban vagy szénapajtában.

Kazalban a széna 6-8 hétig utóerjedésen megy át és csak ennek lezajlása után lesz etethető, mert a friss széna etetése zavarokat okozhat az emésztésben.

Forrás: Szántóföldi növénytermesztés tan

P R I M A G
— 1991 —